

100 onns notas da tschien dalla Banca naziunala

1907 ha la Banca Naziunala Svizra mess en circulaziun l'emprema ediziun da bancnotas

DA SUSI BEARTH / ANR

■ La Svizra ei enconuschenta sco tiara dalla tschugolata, dallas uras e dil caschiel. En connex culla Svizra vegnan era bancas e bancnotas spert endamen. Avon 100 onns ha la Banca Naziunala Svizra mess en circulaziun l'emprema ediziun da bancnotas sut siu monopol. Igl onn 1295 ei il perscrutader Marco Polo turnaus da siu viadi en China, quel haveva cuzzau 20 onns. Incantai tedlavan ils carstgauns co el raquintava da sias aventuras. La historia dils daners da pupi che circuleschan gia dapi il siatavel tschentaner en China cartevan els denton buc. Liung temps ha il continent che fuva influenzau da muneida giu fadigia d'introducir bancnotas. Pér el 17avel tschentaner

ha la Svezia introduciu quellas ed ei aschia sefata da piunier pils daners da pupi.

Dil schischuri al monopol

Uonn contonscha in segn da marca dalla Svizra igl anniversari da 100 onns. La historia da quei simbol ha entschiet ils 1905 culla fundaziun d'ina banca centrala che posseda il monopol d'emetter bancnotas. Quei onn ha il franc svizzer survegniu in sulet post d'emissiu. La naschientscha dil daner da pupi unitar ei buca stada semplia. Ella confederaziun haveva la «Deposito-Cassa» dil marcau da Berna ediu gia il 1826 ils emprems daners da pupi. Tochen la secunda mesadad dil 19avel tschentaner han pli e pli biaras bancas retschert il dretg d'emissiu. 1881 ei il dretg vegnius limitaus sin

L'emprema seria da bancnotas ei cumparida sut il monopol dalla Banca Naziunala Svizra il 1907.

FOTOS MAD

36 bancas. Malgrad che la constituiziun federala ha reglau a moda unitara la summa e l'ediziun dils daners da pupi, ei il schischuri dallas differentas serias da bancnotas restaus.

Art e historia sillas bancnotas

Ils 1905, suenter l'ediziun dallas empremas bancnotas unitaras, ei il temps tochen l'avertura dils spurteglis staus memia cuorts per crear ina nova seria da bancnotas. Perquei ha la Banca naziunala surpriu il maletg dallas bancnotas da 50, 100, 500 e 1000 francs che fuvan unificadas dapi ils 1883. Igl ei pia stau ina sligiazion interimistica.

Da 1911 tochen 1914 ei la secunda seria da bancnotas cumparida. Igl artist Ferdinand Hodler ha retschert ina nova nota da 100. Discussiun havev'ei era dau pervia dalla stamparia a Londra. Culs onns ei la collavuraziun culla Firma Orell Füssli da Turitg s'intensivada. Aunc oz stampa quella tuttas bancnotas svizas.

Ils 1914 ei l'emprema bancnota da 20 francs vegnida en circulaziun. Cun l'entschatta dall'uiara ei la Svizra seregurdada da ses heroxs. Aschia ha Guglielm Tell

anflau la via silla bancnota da 5 e da 100 francs. Il temps denter las uiaras ein cuntradas e costums naziunals daventai motivs sils daners da pupi. La proxima epoca ei stada dedicata als purtrets dad umens meritevels.

Romontsch sillas bancnotas

En connex culla concorrenza digl onn 1970 ha la Banca naziunala l'emprema ga pretendiu dils artists models per tuttas bancnotas. Tier las novaziuns s'udeva era la prescripziun dalla tematica, l'integraziun dil romontsch sco quart lungatg naziunal e facturs da segirtad sco la filigrana ni il code per tschoes.

Aunc adina en buna memoria ein las bancnotas «blauas» dalla sisavla seria cumparida il 1976. Ellas ein ina creaziun da Ursula ed Ernst Hiestand che han entschiet l'aschinumada epoca «Borromini». Quellas bancnotas actualas ein vegnidas clamadas anavos e piardan lur valeta l'entschatta dil 2020. L'otgavla seria da bancnotas da Jörg Zintzmeyer dil 1995 ei ina cumbinaziun da creaziun e segirtad. Silla bancnota da 100 anfl'ins davon igl artist Alberto Giacometti e davos entginas da sias ovras.

Bancnotas da teila

Malgrad che las bancnotas semidan cunnuadamein entras innovaziuns da segirtad restan auters criteris da qualitat adina tuttina. Tier quels s'audan la qualitat da stampa e dil pupi. Il recept per quel resta in misteriu. Las bancnotas vegnan buca producidas ord material da lenn ni cellulosa, mobein cun fibras da mangola. Ins sa pia dir che nus havein buca bancnotas da pupi en nossas buorsas, mobein bancnotas da teila.

Nova seria duei cumparer il 2010

Per la proxima seria da bancnotas ei la graficra Manuela Pfunder incaricada d'elavurar vinavon siu project ch'ella ha inoltrau alla concorrenza. Sia lavur vegn ella a terminar sin miez da l'auter onn e la direziun ed il cussegl dalla banca vegnan a decider co ei va vinavon. Las novas bancnotas duein esser empau pli pintgas che las existentas. La nota da 100 vegn ad esser da color blava. D'ina vart domineschan las scrottas da neiv ed il mund e da l'autra vart duei la bancnota purtar in messadi davart ils dretgs humans che Kofi A. Annans scriva al pievel svizzer.

Il 2010 duei ina nova seria da bancnotas cumparer. La foto muossa in sbocz dalla bancnota da 100 francs.

Cun vast horizont egl avegnir

2. Forum Surselva ella basa dall'Air Grischa a Tavanasa

■ (cp) Surselva – cun vast horizont egl avegnir! – Sut quei tetel organischan la Giuvna combra d'economia Surselva ed il Post per la promozion dall'economia dalla Regiun Surselva il 2. Forum Surselva. Il 2. Forum Surselva ha liug ils 23 da november 2007 ella basa dall'Air Grischa a Tavanasa. Igl onn 2006 han la Giuvna combra d'economia Surselva ed il Post per la promozion dall'economia dalla Regiun Surselva organisau igl 1. Forum Surselva. Nus havein astgau beneventar bunamein 200 participontas e participonts. Il Forum Surselva ei ina plattafuorma per interprendiders (era per purs), persunas da cader, politichers ed interessai ord la Surselva. Cheu duein actualitads vegni tematizadas, patratgs vegnir brattai ora, visiuins svilupadas, ideas lantschadas e reits en ed ordvart la Surselva vegni creadas.

Surselva – cun vast horizont egl avegnir!

Era la Surselva ei part dalla globalisaziun e senta tut ils avantatgs e disavantatgs da quei svilup. Il cumbat da concorrenza ha liug oz sin plaun interna-

zional e buca mo pli enteifer la regiun. Ord quei motiv sefatschenta il 2. Forum Surselva cun il tema «Surselva – cun vast horizont egl avegnir!». Cun quei tema duei vegnir mussau allas participontas ed als participonts con impurtont ch'igl ei da mirar en tut las direziuns sur ils cunfins dalla regiun ora e da patertgar en pli grondas dimensiuns. Oravontut duein novas vias ell'innovaziun vegnir mussadas, schanzas ella fiera vegnir scuvridas, sistems da creaziun da valor sviluppai e novas cooperaziuns vegnir mussadas. Il program detagliu dil 2. Forum Surselva vegn elavuraus el mument.

Organisaziun Forum Surselva

Giuvna combra d'economia Surselva: Fabia Caduff, Sursaissa, Clau Degonda, Cumpadials, Flurina Caveng, Glion, Marcellino Giger, Sedrun, Arno Caviezel, Falera, Enrico Mazzetta, Trun, Tarcisi Cavigelli, Disentis/Mustér, Iso Mazzetta, Disentis/Mustér, Giusep Coray, Laax, Ernst Sax, Sursaisa

Regiun Surselva: Pieder Vincenz, post per la promozion dall'economia.

A Surrein levan ils morts en veta

Concert dalla Societad da musica Surrein cun teater dalla giuventetgna

■ (Iq) Era uonn envida la Societad da musica Surrein al concert primavaun. Sonda e dumengia, ils 24 e 25 da mars, sepresenta la musica cun novs tocs. La giuventetgna da Surrein muossa il teater «Spèrts dat ei gie buc?». Sco gia ils onns vargai organischa la Societad da musica Surrein era uonn in concert che vegn cumpletaus d'in teater humoristic dalla giuventetgna. Sco Beat Candinas, il president dalla Societad da musica Surrein, fa da saver, hagi il dirigent Marcus Candinas era uonn elegiu tocs divertents che duein plascher ad in e scadin. Da polca entochen marschs presenta la Societad da musica Surrein melodias che vegnan ad ir ell'ureglia. «Sco usitau als concerts da Surrein dat ei era uonn ina sorpresa», ha Beat Candinas tradiu a La Quotidiana en connex cul program musical. Tgisà, sche ei dat era uonn in solo cantic dil dirigent.

Il tat Gion Giusep ei bein morts?

Cun Maria Vincenz sco reschissura muossa la giuventetgna da Surrein era uonn in teater humoristic. Il toc senumna «Spèrts dat ei gie buc?» ed ei vegnius translataus dalla scolasta Manuela Schnoz da Cumpadials. Rob Bodegraven dalla Hollanda ei igl autur dalla cumedia.

Il teater tracta dalla famiglia Castelberg, oriunda da Laus e che viva en ina semplia casa giu el vitg da Surrein. Il bein a Laus han Andreas Castelberg (Urban Maissen) e sia dunna Marta (Brida Candinas) buca saviu mantener. Il tat dils Castelbergs (Valentin Schmed) ch'ei gia morts dapi trent'onns veva sfarlatau ils daners dalla famiglia. Ussa tuorna el sco spèrt e vul far bien igl entiert commess enviers la famiglia. Purtar daners ei denton buc aschi sempel sco quei ch'el have-

va s'imaginau. Negin vesa ni auda numnadamein el sco spèrt. Era ils affons dils Castelbergs, Silvia (Beatrice Wenzin) e Pieder (Flavio Candinas), vegnan surpri dalla situaziun. La dunna von Moos (Carla Candinas) levgescha era buca gest quei cunfar al tat Gion Giusep. Co quel agescha, vulein nus denton buca tradir.

Il concert e teater a Surrein ha liug sonda, ils 24-3 allas 20.00, e dumengia, ils 25-3 allas 14.00, mingamai en casa da scola. Suenter la produziun dalla sonda stiva da caffè.

La grupa da teater: sin peis (da senier) Carla Candinas, Urban Maissen, Brida Candinas, Valentin Schmed, davon Beatrice Wenzin, Flavio Candinas, Maria Vincenz.

FOTO E. WENZIN

